

Bolesław Kumor

Nominacja biskupa Józefa Sebastiana Pelczara na biskupa przemyskiego ob. łac. w 1900 r.

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 1/2, 233-236

1994

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. BOLESŁAW KUMOR

NOMINACJA BISKUPA JÓZEFA SEBASTIANA PELCZARA NA BISKUPA PRZEMYSKIEGO OB. ŁAC. W 1900 R.

Rok 1900 r. w Galicji zaznaczył się pomorem biskupów. Dnia 2 marca zmarł w Przemyślu biskup Łukasz Solecki, który zarządzał tą diecezją przez 18 lat (1882-1900)¹. W dniu 15 kwietnia zmarł nagle w czasie uroczystości wielkanocnych biskup tarnowski Ignacy Łobos; był pasterzem tej diecezji przez 15 lat (1886-1900)². Dwa tygodnie później w dniu 2 maja zmarł arcybiskup metropolita lwowski ob. łac. Seweryn Tytus Morawski. Jako arcybiskup tej kresowej archidiecezji prowadził ją w latach 1885-1900³. Jeszcze nie odbył się pogrzeb metropolity Morawskiego, we Lwowie zmarł 4 maja metropolita gr. kat. Julian Kułowski, który ten urząd pełnił zaledwie 10 miesięcy⁴. Tylko 4 biskupów diecezjalnych pozostało w Galicji po 1 dla obrządku łacińskiego i ormiańskiego, oraz 2 dla obrządku grecko-katolickiego. We Lwowie przeżył obydwóch metropolitów arcybiskup obrządku ormiańskiego Izaak Mikołaj Isakowicz (1882-1901)⁵. W Krakowie biskupem diecezjalnym był książę Jan Puzyna, który przyszedł tu w 1895 r. ze stanowiska biskupa pomocniczego we Lwowie i rządził diecezją do 1910 r.⁶ Diecezją przemyską ob. gr. kat. zarządzał biskup Konstanty Czechowicz (1897-1915)⁷, a stanisławowską biskup Andrzej Szeptycki (1899-1900)⁸.

¹ T. Śliwa, *Solecki Ostoja Łukasz*. W: Słow. Pol. Teol. Katol. T. 4. Warszawa 1983 s. 141-142.

² B. Kumor, *Diecezja tarnowska. Dzieje ustroju i organizacji*. Kraków 1985 s. 283-285.

³ B. Kumor, *Morawski Seweryn Tytus*. Pol. Słow. Biogr. T. 21. Wrocław 1976 s. 742-743.

⁴ Cz. Lechicki, *Kułowski Julian*, Pol. Słow. Biogr. T. 16. Wrocław 1971 s. 111-112.

⁵ R. Ritzler, P. Sefrin, *Hierarchia catholica medii et recentioris aevi*. Vol. 8 (1846-1903). Patavii 1979 s. 339 (cyt. Hierarchia catholica).

⁶ J. Kracik, *Puzyna Jan*. Pol. Słow. Biogr. T. 29. Wrocław 1986 s. 488-491.

⁷ J. Scuteń, *Czechowicz Konstanty*. Pol. Słow. Biogr. T. 4. Kraków 1938 s. 311-312.

⁸ *Hierarchia catholica* s. 527.

Zawarty w dniu 16 VIII 1855 r. konkordat między Stolicą Apostolską a Austrią potwierdził tradycyjne prawo cesarza prezenty i patronatu, a więc mianowania biskupów wszystkich trzech obrządków w całym Cesarstwie Austriackim z tym, iż „w wykonaniu tego prawa korzystać miał z rady biskupów należących do prowincji kościelnej, w której zaistniał wakans stolicy biskupiej” (art. 19)⁹. Praktycznie namiestnik cesarski w Galicji z chwilą zawakowania stolicy biskupiej ob. łac. zwracał się poufnie do biskupów, tego obrządku w Galicji i o wysunięcie odpowiednich kandydatów, następnie sam sporządzał odpowiednią listę i wraz z opiniami i ich personaliami przysyłał do Wiednia do Ministerstwa WR i OP. Ministerstwo układało własną kolejność kandydatów i ich opinie, upewniało się w poufnej korespondencji z nuncjaturą apostolską w Wiedniu czy kandydat otrzyma prekonizację papieską, a następnie przedstawiało cesarzowi listę własną i listę namiestnika. Dopiero teraz następowała nominacja cesarska i jej publikacja¹⁰.

Taką drogą doszło również do nominacji biskupa J. S. Pelczara na biskupa diecezjalnego w Przemyślu. Namiestnikiem cesarskim w Galicji był wówczas hr. Leon Piniński (1898-1903), i on to odegrał główną rolę przy obsadzie wakujących stolic biskupich w Galicji. Już tu trzeba stwierdzić, że informacja Cz. Lechickiego jakoby biskup Ignacy Łobos z Tarnowa „po wyrażeniu zgody na przeniesienie na stolicę biskupią do Przemyśla zmarł”, nie ma zupełnego pokrycia w archiwaliach wiedeńskich¹¹. Nie są też ściśle informacje Autorki biografii biskupa Pelczara, jakoby już w kwietniu 1900 r. namiestnik Piniński miał powiedzieć biskupowi Pelczarowi że „wkrótce oficjalnie obejmie rządy diecezji przemyskiej jako ordynariusz”; i one wymagają wyjaśnienia i sprostowania. Według Autorki nominacja ta miała się wiązać z podziałem diecezji przemyskiej na 2 diecezje: przemyska i rzeszowska, a plan ten miał zaakceptować nuncjusz wiedeński Tetrani¹². Najpierw należy sprostować, że nuncjusza Tetrani przy cesarskim dworze wiedeńskim nigdy nie było. Zapewne chodzi tu o osobę Emigdiusza Taliani, arcybiskupa sebastenńskiego i nuncjusza w Austrii (1896-1903), późniejszego kardynała (+ 24 VIII 1907)¹³.

⁹ T. Włodarczyk, *Konkordaty. Zarys historii ze szczególnym uwzględnieniem XX wieku*. Warszawa 1974 s. 137.

¹⁰ B. Kumor, *Diecezja Tarnowska* s. 235.

¹¹ Cz. Lechicki, *Łobos Ignacy*. Pol. Słow. Biogr. T. 18. Wrocław 1973 s. 378.

¹² K. M. Kasperkiewicz, *Sluga Boży Józef S. Pelczar, biskup przemyski*. Rzym 1972 s. 180.

¹³ *Hierarchia catholica* s. 42, 47, 59, 428; J. Schmidlin, *Papst-geschichte der neuesten Zeit*. Bd 2. München 1934 s. 478.

Sprostowania wymaga również sama informacja, chociaż Autorka powołuje się na autobiografię biskupa Pelczara. Namiestnik Piniński nie mógł powiedzieć mu, że „wkrótce obejmie oficjalne rządy w diecezji przemyskiej”, ponieważ wniosek namiestnika mógł być przesłany do Wiednia najwcześniej przed listopadem 1900 r. Zestaw bowiem dokumentów Kancelarii Cesarskiej w Wiedniu dotyczących ks. J. S. Pelczara obejmuje do 1900 r. tylko 4. Pierwszy z 19 III 1877 r. dotyczy jego nominacji na profesora zwyczajnego historii Kościoła i prawa kościelnego na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Mocą dokumentu drugiego z 25 V 1882 r. ks. Pelczar został mianowany profesorem zwyczajnym teologii pastoralnej na tymże Wydziale. Trzeci dokument kancelarii Cesarskiej w Wiedniu dotyczący ks. Pelczara pochodzi z 7 VI 1887 r. i dotyczy nadania mu Orderu Żelaznej Korony 3 klasy, oraz prezenty Senatu Uniwersytetu Jagiellońskiego na kanonię uniwersytecką w kapitule katedralnej w Krakowie. Czwarty, interesujący nas dokument, to nominacja ces. Franciszka Józefa I z dnia 15 XII 1898 r. na prałata dziekana kapituły katedralnej w Przemyślu i zgoda cesarska na mianowanie go biskupem pomocniczym w Przemyślu na wniosek Łukasza Soleckiego¹⁴.

Ankieta na temat obsady biskupstwa w Przemyślu przeprowadził namiestnik Piniński tylko z metropolitą lwowskim ob. łac. i księciem biskupem krakowskim J. Puzyną. Ponieważ w ankiecie zabrakło biskupa tarnowskiego I. Łobosa, a ten zmarł 15 kwietnia, dlatego trzeba przyjąć, że wspomniana ankieta została rozesłana po 15 kwietnia, a przed 2 maja, kiedy to zmarł metropolita Morawski. Obydwaj hierarchowie wskazali tylko jednego kandydata, a był nim biskup pomocniczy przemyski i wikariusz kapitulny Józef Sebastian Pelczar. Jest rzeczą godną podkreślenia, że prawie w każdym wypadku biskupi wystawiali listę przynajmniej 3 kandydatów¹⁵. Kandydaturę tę poparł również minister do spraw Galicji Leonard Piętaś. I taką listę przesłał namiestnik do Ministerstwa WR i OP w Wiedniu. Na posiedzeniu Rady Ministrów w dniu 16 listopada 1900 r. kandydatura biskupa Pelczara została przyjęta.

W następstwie tych faktów dnia 20 listopada 1900 r. minister WR i OP Wilhelm August von Hartel wystąpił do ces. Franciszka Józefa I o mianowanie biskupa Pelczara biskupem diecezjalnym w Przemyślu. Przy tej okazji minister Hartel podkreślił „głębką pobożność” kandydata, „nieprzeciętną uczoność połączoną z rzetelną formacją

¹⁴ Hof- Haus und Staatsarchiv. Wien. Nr 3 105-1900. Vortrag Ministers für Cultus und Unterricht Ritter von Hartel dd. 16 November 1900.

¹⁵ B. K u m o r, *Obsada metropolii lwowskiej obrządku łacińskiego w latach 1772-1918*. *Analecta Cracoviensia*. T. 9 (1977) s. 447-468.

osobową i gorliwą działalnością kaznodziejską”, które miały być znane w całej Galicji. Przy okazji minister Hartel poinformował cesarza, że są poważne trudności z obsadzeniem biskupstwa w Tarnowie ze względu na to, że kanonik lwowski, ks. dr Leon Wałęga odrzucił propozycję przyjęcia biskupstwa w Tarnowie. Wniosek ministra Hartela został przez cesarza przyjęty i 23 listopada 1900 r. zamianował on dziekana kapituły przemyskiej i wikariusza kapitulnego tej diecezji, ks. dra Józefa Sebastiana Pelczara biskupem rzymsko-katolickim w Przemyślu¹⁶.

Teraz dopiero biskup Pelczar udał się do Wiednia i zgodnie ze zwyczajem złożył wizytę cesarzowi, a nuncjusz apostolski E. Taliani przeprowadził 3 grudnia t.r. proces informacyjny i przesłał go następnie do Rzymu. W oparciu o materiały personalne zebrane w tym procesie pap. Leon XIII prekonizował 17 grudnia 1900 r. biskupa Pelczara na biskupa diecezjalnego w Przemyślu¹⁷. Dnia 13 stycznia 1901 r. odbył się uroczysty ingres biskupa Pelczara do katedry przemyskiej i tym samym rozpoczął się jeden z największych pontyfikatów w dziejach tej diecezji.

Tego samego dnia 17 grudnia 1900 r. pap. Leon XIII dokonał dalszych prekonizacji dla Galicji. Pierwszą otrzymał rektor Uniwersytetu lwowskiego, ks. Józef Bilczewski, kapłan diecezji krakowskiej, na metropolitę lwowskiego ob. łac. (1900-1923). Metropolitą lwowskim i halickim został prekonizowany tegoż dnia biskup stanisławowski gr. kat. Andrzej Szeptycki (1900-1944). Dopiero 14 kwietnia 1901 r. prekonizację na biskupa diecezjalnego w Tarnowie otrzymał kanonik Kapituły metropolitalnej we Lwowie, ks. Leon Wałęga (1901-1933)¹⁸. Były to niezwykle trafne i bardzo udane nominacje. Wszyscy czterej nominaci byli nieprzeciętnymi duszpasterzami i osobowościami. Biskup Pelczar został w czerwcu 1991 r. beatyfikowany przez pap. Jana Pawła II w czasie jego pobytu w Rzeszowie. Proces beatyfikacyjny obydwóch metropolitów lwowskich jest w toku, a pontyfikat biskupa Wałęgi w Tarnowie należy niewątpliwie do najlepszych.

¹⁶ Zob. przyp. nr 14 (Fotokopia wniosku z 22 XI 1900 r. w posiadaniu Autora).

¹⁷ *Hierarchia catholica* s. 469.

¹⁸ *Hierarchia catholica* s. 339, 340 (Lwów), 536 (Tarnów).